

Gabriel Genovart

Tots els qui creixérem amb el cinema com a únic mitjà audiovisual al nostre abast ens haurérem demanat probablement en qualque ocasió quina és la primera pel·lícula de la qual, més o manco vagament, en guardam memòria. O, si més no, quina és la primera experiència cinematogràfica de la qual, per borrós que sigui, en conservem un cert record.

Potser també que aquesta pregunta sigui mala de respondre, especialment per a aquells que som d'una generació —com la nostra de la postguerra— que va freqüentar el cinema amb el clan familiar quasi des d'abans de donar, en molts de casos, les primeres passes. ¿Com podem precisar doncs, dins el magma confús de boirosos records cinematogràfics, aquella escena o aquella altra com a pertanyent a una pel·lícula que molts de nosaltres, possiblement, ni tan sols seríem capaços d'i-

dentificar amb exactitud? ¿I com, d'entre tots aquests records, reconèixer-ne un com el "primer"?

Tal volta n'hi ha alguns que ho tenen clar, però jo no podria determinar amb seguretat, dins la nebulosa de les meves primeres vivències cinematogràfiques, quin és aquest primer record. El que sí que sé perfectament, en canvi, és que un d'aquests "primers records" em va impressionar fins a tal punt que m'ha acompanyat, gairebé, tota la vida.

En aquest record es mesclen i confonen els següents ingredients: unes determinades escenes reals de la meua infància, la visió d'unes esfereïdores imatges cinematogràfiques, un relat terrorífic que em contaren de menut, les figures d'un pasquí que caigué amb les meves mans quan jo encara era molt petit (i que es correspon amb aquelles horripilants imatges contemplades a la sala de cine) i un malson paorós patit reiteradament a la infantesa al qual hi són presents elements

d'aquell conte, d'aquella pel·lícula o d'aquell programa de mà. Com per donar fe, tot plegat, de la proximitat que hi ha entre els universos onírics i els universos dels contes i del cinema.

Les escenes que record són poc més o menys així: Ens trobam a Artà en un dia que deu ser —calcul avui— de devers l'any 1947 o 1948. Som el més petit d'una quadrilla d'al·lots que juga pel carrer, a mitjan capvespre. A la colla hi ha dos cosins meus majors que em presten un cert esment, perquè jo som encara molt menut i algú els ha dit —potser la mare, potser l'àvia— que em tinguessin compte. Deambulam per les proximitats del convent dels frares franciscans i passam per davant l'entrada de la sala de cinema que aleshores era propietat d'aquesta orde religiosa en el meu poble i que havia per nom *Salón Juventud Seráfica*. Comença ja a fer-se fosc i algú de la quadrilla ha guaitat a la sala de projeccions i ha fet un descobriment que ens ve a co-

municar amb entusiasme: "Proven la pel·lícula!", diu amb excitació. Entram al saló de cinema sense que ningú ens ho impedeixi. ¿És aquesta la primera vegada que vaig entrar dins un cine? Si no ho és exactament, almenys és una de les primeres ocasions —potser, fins i tot, la primera de totes— de la qual en tinc memòria. L'obscuritat és total, a excepció d'aquell potent raig de llum que, per damunt els nostres caps, travessa la tenebra i de la claror que emana de la pantalla. Un dels cosins grans m'agafa de la mà mentre ens ficam a les palpetes per mig de dues fileres de cadires de bova i, així com podem, prenem seient. Tan bon punt els meus ulls s'acomoden a la foscor d'aquell recinte, puc destriar que aquella sala és pràcticament buida de gent i experiment una vaga sensació d'inquietud. Només em sembla distingir, asseguts prop de nosaltres, com a falues negres enmig de la fosca, la presència de dos o tres frares; però el que acapara immediatament tota la meva atenció són les imatges de la pantalla. Entretant, sent que alguns d'aquells al·lots més grans repeteixen a mitja veu dues paraules que a partir de llavors en quedaran gravades a la ment: "monstruo" i *Frankenstein* diuen, com si parlassin de quelcom que ja els és conegut. Amb això, apareix en pantalla la imatge d'un infant petit que jo identifico com un nin que deu tenir aproximadament la meua edat (dec tenir aleshores, poc més o menys, prop de quatre anys). És un infant ros, amb els

cabells arrissats, que dorm plàcidament al seu llit. El menut reposa tranquil, però una figura terrible —la del ser més aterridor que hom podria imaginar— l'aguaita amenaçador. És un home alt, com el gegant d'una rondalla. Vesteix una samarreta de pell de xot, té un rostre deforme, uns ulls que miren fixament, d'una manera estranya, i avança amb lentitud, amb els braços mig oberts, com a trontollant. Poc a poc, aquell gegant, que camina amb dificultat, s'acosta a l'infant dormit, l'agafa i se l'emporta. La criatura, quan es desperta i es veu en braços d'aquell ser despànt, es desfà en plors. Jo no puc aguantar més. Tot el que passa allà al davant té, per a mi, el caràcter d'una realitat absoluta. Res no és ficció: allò està passant *vertaderament* a unes passes d'allà on sec. Me'n vull anar, però no sé com; i tinc por que, si em moc del seient, el monstre també no em glapeixi. Horrорitzat, em tapo els ulls amb les mans. El meu cosí gran, devora mi, se'n riu del que estic fent.

Al cap d'un temps, els llums s'encenen, s'acaba aquell malson i sortim de la sala (avui pens que ens ficarem mig clandestinament en una projecció no oberta al públic, d'aquestes que els operadors de cabina, segons el que vaig aclarir anys després, solien efectuar abans de la primera funció per comprovar l'estat de la pel·lícula i si les bobines havien arribat en l'ordre debut). Anam a casa i els meus cosins contenen l'experiència viscuda, com si tornàssim d'una aventura apassionant.

Diuen que hem vist un tros de la pel·lícula que han de fer aquell vespre (que és dissabte) i que jo he tingut por. Afegeixen també que he plorat i que, per poc, no m'he amagat davall una cadira. Sembla que tots se'n riuen de mi i algú assegura que allò "només és cine". Un dels cosins mostra un programa que ha arreglat no sé on i el deixa sobre la taula de la cuina. És un programa de mà que es pot tancar i obrir. A la cara de davant apareix el rostre d'aquell ser monstruós i, a l'interior, diverses escenes d'aquelles que hem vist al cinema. Entre aquestes escenes, la de l'infant en mans del monstre, una de les poques que he arribat a contemplar. Aquell programa es queda a casa i jo, en els dies que segueixen, el miro adesiara, com a posseït per una estranya fascinació, tot recordant l'experiència d'aquell dissabte capvespre. Després el programa em desapareix. Anys més tard, quan ja el donava per perdut, el trobo dins el calaix d'un bufet. Aleshores ja sé llegir i puc desxifrar el que diuen els textos escrits que acompanyen les imatges: *La sombra de Frankenstein* era el títol d'aquella pel·lícula; els seus actors principals, Boris Karloff, Basil Rathbone i Bela Lugosi; el seu director, Rowland W. Lee; i també hi havia un escrit que avisava que "un monstre terrible tornava a vagar per la terra, aguantant, destruint, matant...". Suposo que aquest pasquí és el mateix exemplar que encara, actualment, tinc guardat a la meua col·lecció de programes de mà.

Tot el que passa allà al davant té, per a mi, el caràcter d'una realitat absoluta.
 Res no és ficció: allò està passant vertaderament a unes passes d'allà on sec

Mai no he tornat veure aquesta pel·lícula, de la qual els especialistes en cine de terror diuen avui que, tot i que no arriba a la qualitat artística dels films anteriors de James Whale sobre la criatura literària de Mary Shelley —*Frankenstein* (1931) i *La novia de Frankenstein* (1935)—, és una realització bastant notable. El seu director, Rowland W. Lee, probablement un realitzador més oblidat del que es mereix, va donar l'any 1939 una digna continuïtat a la saga frankensteiniana de la Universal Internacional amb aquesta obra d'excel·lent factura expressionista, escenografia acurada i amb alguna escena espectacular (com la seqüència final, de la desaparició del monstre dins un clot d'àcid sulfúric). Mai no l'he tornada a veure, *La sombra de Frankenstein*, des d'aquell dia que vaig penetrar, tal vegada per primer pic en la vida, dins el recinte misteriós de la caverna encantada a la qual tots els somnis i tots els malsons hi cobren vida. Ni l'he vista per televisió ni he aconseguit tampoc trobar-la en vídeo, però el record fragmentari que en guard, des d'aquell dia inoblidable dels meus primers anys infantils, m'ha surat sempre a la memòria. Tant per l'impacte de l'experiència en si mateixa com per l'associació que en faig amb un relat popular de terror que es contava en el meu poble quan jo era nin i que és una de les narracions més esborronadores que mai he pogut escoltar.

El conte a què em referesc quasi es pot dir que deixaria petit el *gore* cinematogràfic d'aquestes darreres dècades. L'àvia no el me contà mai, aquest conte macabre; ni crec que ho hagués fet per res del món. La primera vegada que el me narraren, ho va fer una nina gran —una adolescent— i jo formava part d'una rotllada d'infants, més petits que ella, que escoltàvem aterrits (encara que sembla que alguns ja la coneixien, aquella histò-

ria). Altres vegades, el me relatà també qualche veïnada, d'aquelles que feien lletra a la fresca del carrer les tardes d'estiu i solien contar coberbos i facècies als rotllos d'al·lotons. Si era que tenia un títol definit, aquella història es deia "Na Catalineta i sa freixureta", o "Sa freixureta des mort", o qualche cosa per l'estil; i encara que el te contassin diverses

vegades, el conte sempre era igual de feres. La història era, poc més o manco, aquesta: Això era una nineta que nomia Catalineta i a ca seva l'enviaren a la carnisseria a comprar freixura de xot perquè n'havien de fer frit per sopar. Però aquella Catalineta era un capet esburbat i, en lloc de complir amb l'encàrrec que li havien fet, va passar per davant

una botiga i va gastar en caramels tot el que li havien dat per comprar la freixura. Després d'això, tement els càstigs i la pallissa que podia rebre a casa seva si hi tornava sense freixura i sense doblers, no sabia, tota apurada, com se n'havia de sortir. Amb aquestes, passà per davant una casa on hi havia un home mort que jeia de cos present dins el baül. D'amagat de la família del difunt, s'acostà fins al fèretre, obrí la panxa del cadàver amb una ganiveta i li tragué el freixuram. Aquell vespre, a ca na Catalineta soparen tots, sense saber-ho, de freixura de mort. Tots menys ella, la molt polissona, que digué que no tenia gana i se n'anà a dormir prest, sense sopar.

I llavors era quan venia el pitjor d'aquell conte. Perquè, a la nit, na Catalineta, que encara no havia aconseguit conciliar el son, començava a sentir una veu planyívola que sonava a ultratomba i que venia just del peu de l'escala que conduïa a la seva habitació. "Catalineta, tornem la meva freixureta, perquè sense freixura no puc entrar al cel", deia la veu (i en aquest punt el narrador o narradora procurava allargar les síl·labes i engolar la fonació tot el que podia perquè sonàs a "més enllà"). "Catalineta, tornem la freixureta...", repetia la veu. I na Catalineta, de cada

cop més horroritzada, amagava el cap davall les flassades i el llençol. "Ja puig el primer escaló", deia el mort, amenaçadorament. I a partir d'aquí, la narració avançava d'aquesta manera: a cada una de les imploracions del difunt perquè li fos tornada la freixura per entrar al cel, el seguia l'avis comminatori de l'escaló o distància on es trobava exactament (mentre na Catalineta s'anava arrufant i arrufant, de cada vegada més, sota el tapament del seu llit). "Ja som al segon escaló, ja som al tercer, ja som al quart..., ja som al darrer", avisava l'home mort. I seguia: "Ja he entrat dins la cambra, ja estic a quatre passes de tu, ja som només a dues...". I en arribar aquest moment, quan el conte havia assolit el seu màxim extrem de clímax i de tensió (i el petit auditori ni alenava), el narrador, elevat tot el que podia el volum de la seva veu, exclamava amb un cop sec: "Ja et tinc!". I, alhora que deia això, agafava per la roba, amb una grapada a l'altura de la pitrera, el més petit de la rotllada o el que, en aquell moment, li semblava més esglaiat. I aquí s'acabava el conte.

Normalment, després d'aquest sobresalt final i del crit d'espant que tot hom pegava, esclatàvem tots a riure. Però n'hi havia també que esclafien a

plorar. Especialment si es tractava de qualche menut impressionable que li havia tocat ser la "víctima" de la grapada final. A mi em va tocar, la primera vegada que em contaren la història de na Catalineta, i no em va fer gens de gràcia. El me degueren contar, aquest conte de la freixura, poc després d'aquella experiència en el cine de cals freres, perquè, així com escoltava el relat, m'imaginava aquell mort gemegós amb la mateixa imatge de l'hòrrid ser que havia vist a la pantalla: el pas vacil·lant, els braços mig estesos, la samarra de pell de xai... i quelcom a la mirada que, alhora que movia a la feredat més absoluta, movia també a la compassió. Mai no l'he poguda oblidar, aquella mirada.

En més d'una ocasió aquell monstre aparegué en els meus somnis. El veia avançant, amb pas taciturn, cap a la cambra on jo dormia. Era mut, com el monstre de la pel·lícula; però era també com si una veu fosca li sortís de les entranyes per reclamar quelcom que li havien pres. Vaig tenir molta por algunes nits, però vaig anar ben alerta a dir-ho a ningú. No fos cosa que se'n riguessin de mi i em diguessin que "només era un somni". Com aquell dia que vaig veure *La sombra de Frankenstein* i em digueren que "només era cine". ■

La novia de Frankenstein.

